

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

2018

ARCHEOLOGIENOTA Letterveld te Aalst (Oost-Vlaanderen)

ADEDE Archeologisch Rapport 352

Aaron Verleysen

ADEDE ARCHEOLOGISCH RAPPORT 352

Archeologienota Letterveld te Aalst (Oost-Vlaanderen).

AARON VERLEYSEN

Colofon

Uitgever	ADEDE bvba
Jaar van uitgave	2018
Plaats van uitgave	Gent
Redactie	Simon Claeys & David Janssens
ISSN	2033-6810

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van ADEDE bvba. ADEDE bvba is niet aansprakelijk voor eventuele schade voortvloeiend uit diens adviezen.

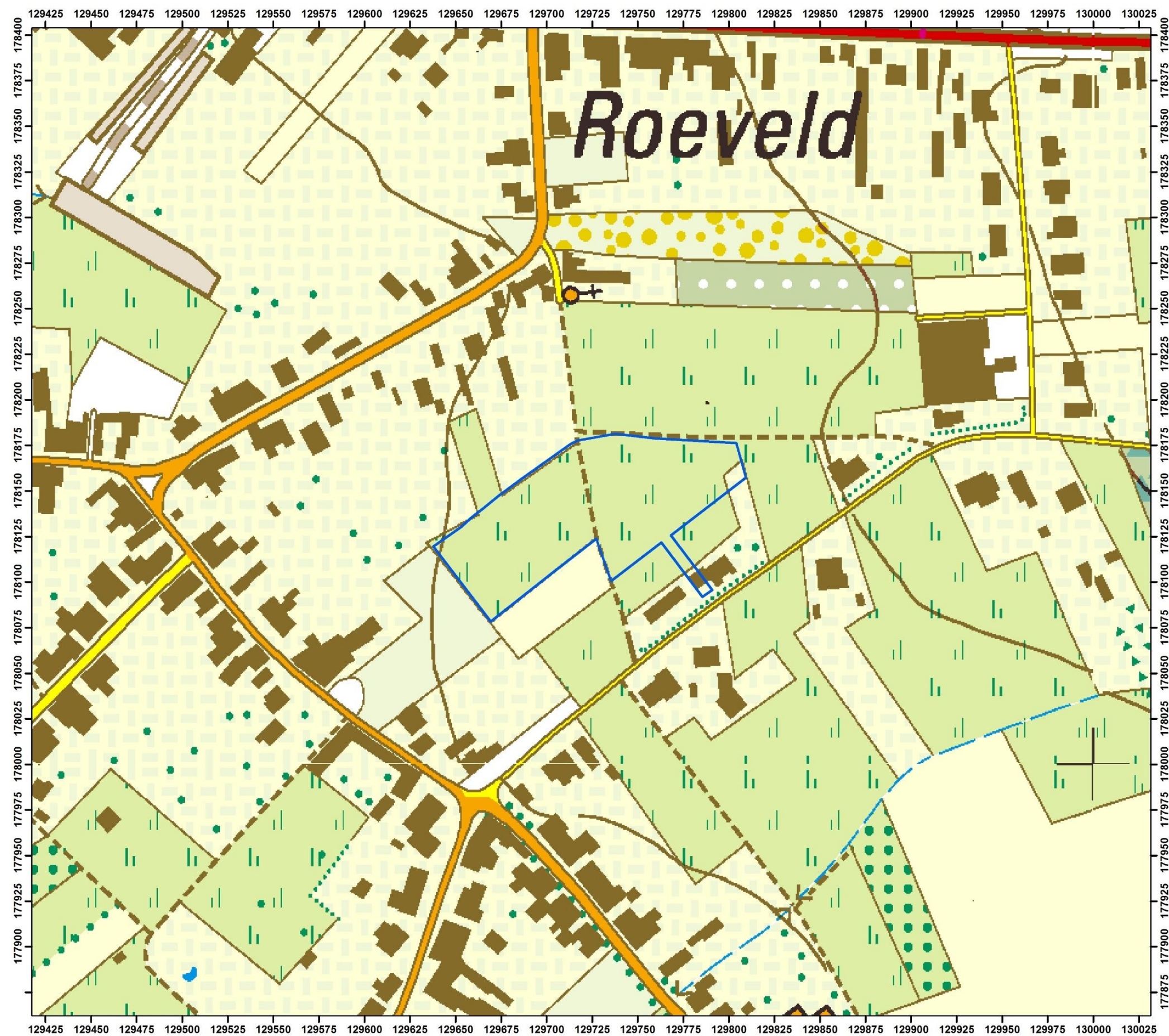
Inhoudsopgave

1	Administratieve fiche	- 5 -
2	Bureauonderzoek	- 10 -
2.1	Archeologische voorkennis	- 10 -
2.2	Aanleiding van het onderzoek.....	- 10 -
2.3	Doel van het onderzoek	- 10 -
2.4	Huidige situatie projectgebied	- 11 -
2.5	Beschrijving geplande werken.....	- 11 -
2.6	Randvoorwaarden	- 11 -
2.7	Werkwijze	- 12 -
3	Assessmentrapport.....	- 16 -
3.1	Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied.....	- 16 -
3.2	Geo(morfo)logische en bodemkundige situering van het onderzoeksgebied	- 19 -
3.2.1	Tertiair geologisch	- 19 -
3.2.2	Quartaair geologisch	- 20 -
3.2.3	Bodem	- 21 -
3.2.3.1	Bodemtypekaart.....	- 21 -
3.2.3.2	Potentiële bodemerosie	- 22 -
3.2.3.3	Erosiegevoeligheid.....	- 23 -
3.2.3.4	Landgebruik	- 24 -
3.2.3.5	Gewestplan.....	- 25 -
3.3	Historische situering van het onderzoeksgebied	- 27 -
3.3.1	Algemene historische situering	- 27 -
3.3.2	Historisch kaartmateriaal	- 29 -
3.3.2.1	Frickx-kaarten (1712).....	- 29 -
3.3.2.2	Kaart van Ferraris (1771 – 1778)	- 30 -
3.3.2.3	Atlas der Buurtwegen (1840)	- 31 -
3.3.2.4	Topografische kaart van Vandermaelen (1846 – 1854)	- 32 -
3.3.2.5	Kaart van Popp (1842 – 1879)	- 33 -
3.3.2.6	Luchtfoto 1971	- 34 -
3.3.2.7	Luchtfoto 1979-1990	- 35 -

3.4	Archeologische situering van het projectgebied.....	- 37 -
4	Besluit	- 40 -
4.1	Besluit gespecialiseerd publiek	- 40 -
4.2	Besluit.....	- 42 -
5	Bibliografie.....	- 44 -
6	Lijst van figuren	- 45 -

1 Administratieve fiche

Projectcode	2018J99
Site	Aalst - Letternveld
Projectsigle ADEDE	AAL-LET
Ligging	Letternveldweg 9320 Erembodegem
Bounding Box	Punt 1 (ZW): X: 129669.4m Y: 178078.166m Punt 2 (NO): X: 129809.156m Y: 178176.282m
Topografische kaart	Zie plannr. 1
Kadaster	Erembodegem 1 ^{ste} Afd., Sectie A, nr. 2649b, 2645, 2644, 2643, 2642, 2646, 3448a, 3420g Zie plannummer 3
Soort onderzoek	Bureauonderzoek
Aard van de vervolgwerven	Verkaveling
Uitvoerder	ADEDE bvba
Erkenningsnummer ADEDE bvba	2015/00058
Erkend archeoloog	Simon Claeys 2017/00184 Alexander Cattrysse 2017/00187
Tijdelijke bewaarplaats archief	ADEDE bvba
Bibliografische referentie	Verleysen A., 2018, Archeologienota Letternveld te Aalst (Oost-Vlaanderen), ADEDE Archeologisch Rapport 352, Gent.
Grootte projectgebied	9092.5m ²
Periode uitvoering	Oktober 2018
Themen thesaurus Onroerend Erfgoed	Archeologienota, Bureauonderzoek
Verstoorte zones	Bebouwing

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

Aalst - Letterveld

Plannr. 2
Orthofoto 2018

2018J99 08/10/2018

© AGIV

Legende

Projectgebied

N

040

Meter

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

Aalst - Letternveld

Plannr. 3
GRB (kadaster)

2018J99 08/10/2018

© AGIV

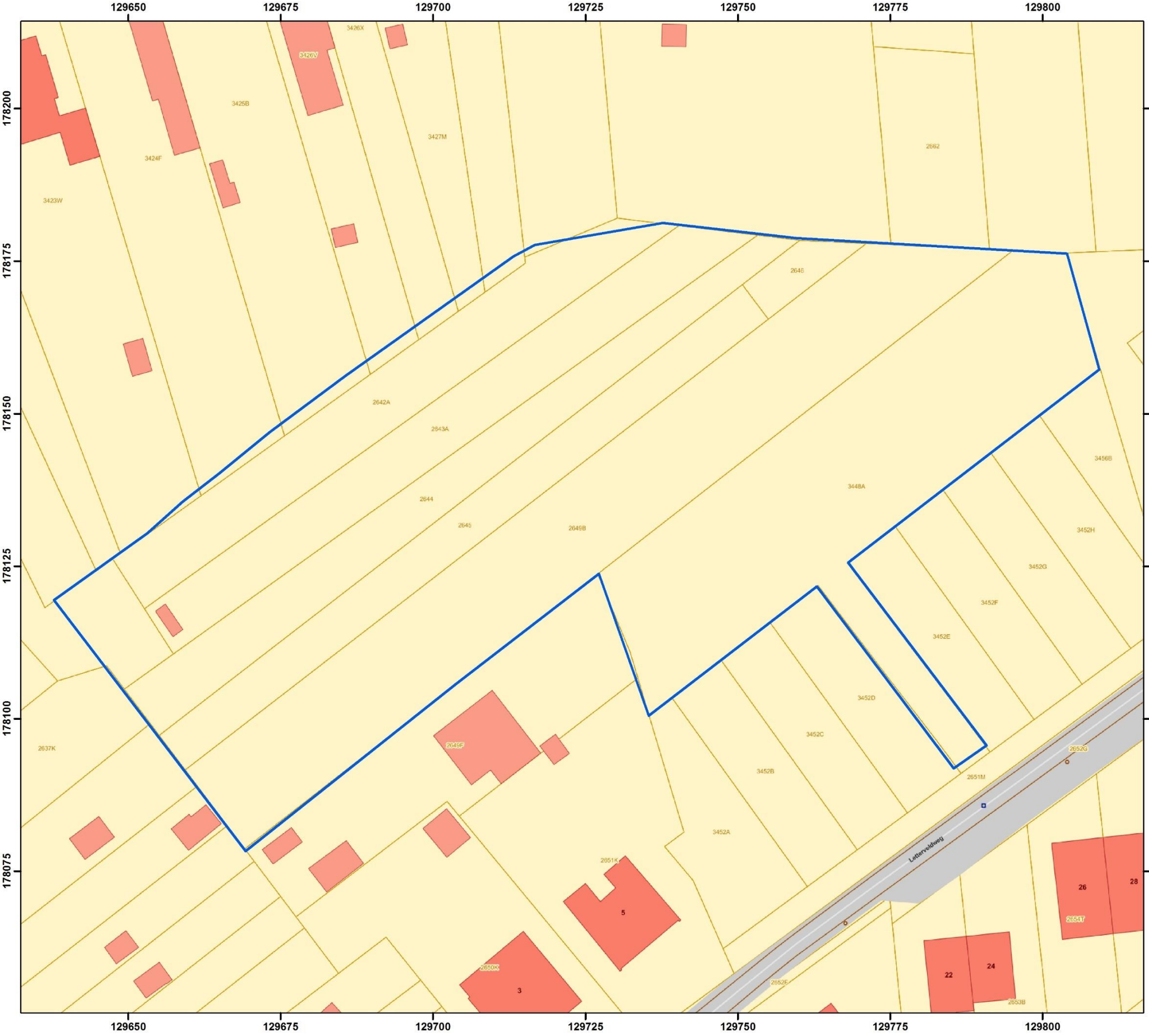
Legende

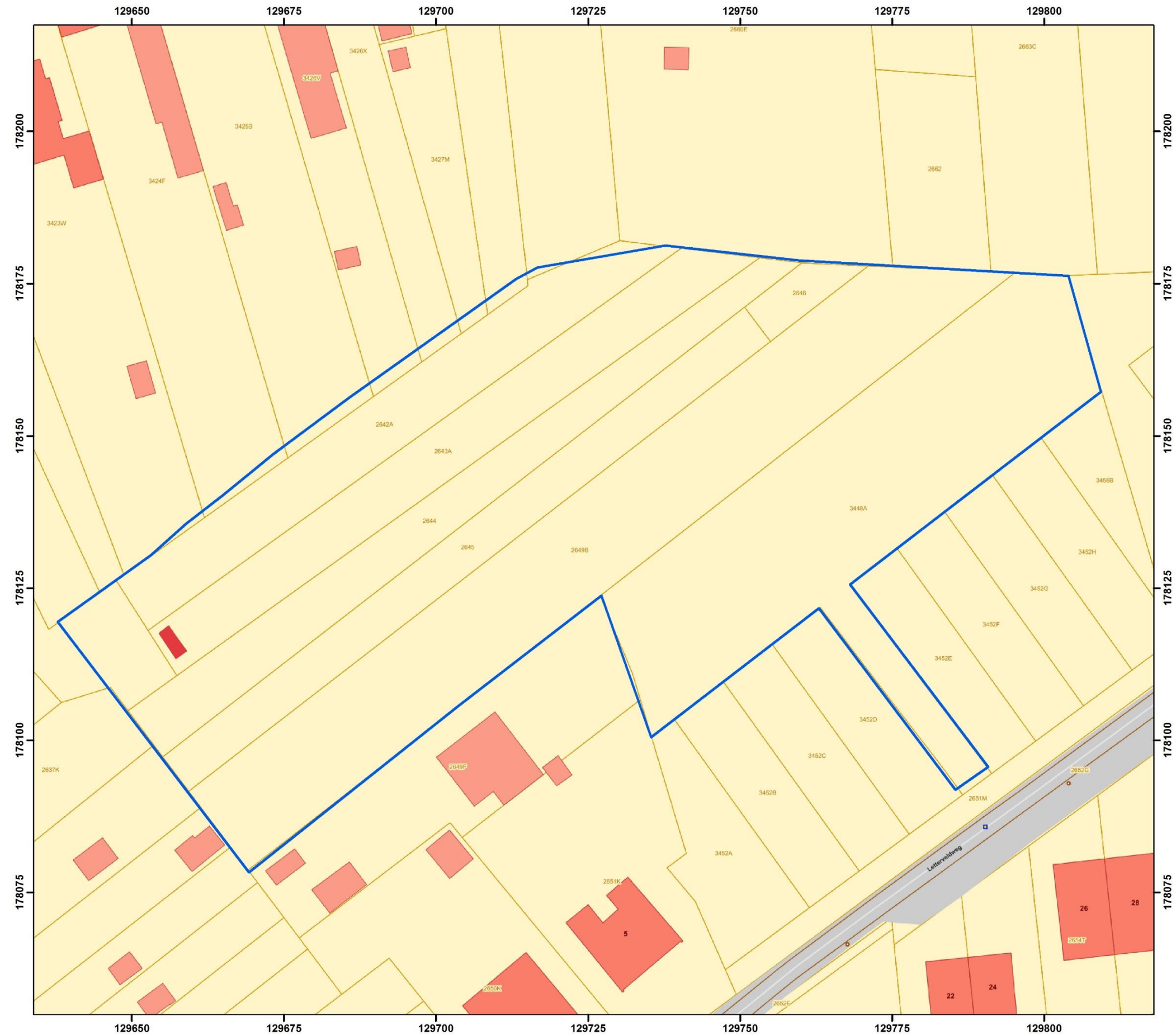
Projectgebied

N

040

Meter

2 Bureauonderzoek

2.1 Archeologische voorkennis

Binnen de contouren van het onderzoeksgebied is tot op heden nog geen archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem uitgevoerd. Op de Centraal Archeologische Inventaris (CAI) worden wel een aantal meldingen aangegeven in de nabije omgeving van het onderzoeksgebied. Deze worden verder toegelicht onder §3.4 Archeologische situering van het onderzoeksgebied.

2.2 Aanleiding van het onderzoek

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van een geplande verkavelingsaanvraag waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000m² of meer bedraagt. De initiatiefnemer is daarom verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

2.3 Doel van het onderzoek

Deze archeologische nota heeft tot doel om door middel van de bestaande archeologische, geografische, geologische, en historische bronnen de mogelijkheid tot het aantreffen van archeologisch waardevolle sites binnen het projectgebied te onderzoeken. Aan de hand van de verzamelde informatie wordt vervolgens een programma van maatregelen opgesteld met het doel de archeologische kennis te bewaren voor de volgende generaties.

Volgende onderzoeksvragen worden in deze archeologienota behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied?
- Zijn er archeologische sites met relevante cultuurhistorische waarde gekend op of in de omgeving van het onderzoeksgebied?
- Hoe evolueerde het historisch landgebruik van het onderzoeksgebied?
- Hoe evolueerde de historische bebouwing van het onderzoeksgebied?
- Wat is de potentiële impact van de geplande werken op het cultuurhistorisch en archeologisch erfgoed?

2.4 Huidige situatie projectgebied

Het projectgebied bevindt zich aan de Letternveldweg, met de Kapellestraat ten noorden, de Dom Modest van Asschelaan ten westen en Roeveld ten oosten. In de huidige bestaande toestand is het projectgebied zo goed als volledig onbebouwd en ingenomen door velden en akkers. Er is een schuur aanwezig in de noordwestelijke hoek van het projectgebied. De schuur neemt slechts een oppervlakte in van ca. 10m². In de noordwestelijke hoek is een kleine schuur aanwezig. Centraal op het terrein loopt een voetweg van noord naar zuid. Ten noorden van het projectgebied (ca. 400) stroomt de Beek van de lege Vossenholen en ten zuiden (ca. 600m) de Rosselbeek. De Dender stroomt ten westen van het projectgebied op ca. 900m afstand.

Voor een inplantingsplan van de bestaande toestand wordt verwezen naar plannr. 4.

2.5 Beschrijving geplande werken

Het projectgebied zal verkaveld worden in 25 woningen, bestaande uit drie verschillende types. Deze zullen bereikbaar zijn via een nieuw aan te leggen verharde wegenis. De bebouwbare zones binnen de verkaveling voorzien plaats voor bebouwing van het halfopen of gesloten type. Daarnaast zullen 13 woningen voorzien zijn van een garage, voor de overige woningen worden 24 verharde parkeerplaatsen aangelegd. De overige ruimte binnen het projectgebied wordt ingevuld met groenaanleg, waaronder hoogstammen en een wadi in de noordoostelijke hoek van het projectgebied. Gezien er nog geen concrete bouwplannen zijn waarbij de diepte van de funderingen en andere bodemingrepen in vastgelegd zijn, wordt voor het gehele projectgebied het plaatselijke bodemarchief als potentieel bedreigd beschouwd.

Voor een inplantingsplan van de ontworpen toestand wordt verwezen naar plannr. 5.

2.6 Randvoorwaarden

Aangezien het onderzoeksgebied op korte termijn geen veranderingen zal ondergaan kan de principiële haalbaarheid in vraag gesteld worden om eventueel vervolgonderzoek uit te voeren voorafgaand aan het verkrijgen van de bouwaanvraag. Bijgevolg dient bij eventueel verder archeologisch (voor)onderzoek met ingreep in de bodem hier de mogelijkheid van het uitgesteld traject gevolgd te worden.

2.7 Werkwijze

Dit bureauonderzoek heeft tot doel de aanwezigheid en de bewaringstoestand van de archeologische resten binnen het projectgebied in te schatten, alsook de impact van de geplande werken op het aanwezige archeologische erfgoed. Op basis van de verworven kennis kunnen concrete aanbevelingen geformuleerd worden voor een eventuele verder prospectie-/opgravingsstrategie. De archeologische verwachting van het projectgebied wordt gebaseerd op gekende geologische, landschappelijke, archeologische, historische en geografische bronnen. Hiervoor wordt beroep gedaan op gekende literatuur, de Centraal Archeologische Inventaris, het Geoportaal van Onroerend Erfgoed en de Databank Ondergrond Vlaanderen. Dit alles wordt vervolgens samengelegd met topografische kaarten, recente luchtfoto's, kadasterkaarten en plannen van de gekende/geplande toestand.

Overzicht geconsulteerde kaarten:

- Onderzoeksgebied:
 - Inplantingsplan huidige toestand
 - Inplantingsplan geplande toestand
 - Doorsnede bestaande toestand
 - Doorsnede nieuwe toestand
- Geografische/geo (morfo)logische en bodemkundige situering:
 - Topografische kaart
 - Orthofoto
 - Kadasterkaart
 - Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II
 - Tertiair geologische kaart
 - Quartair geologische kaart
 - Bodemtypekaart
 - Potentiële bodemerosiekaart
 - Erosiegevoeligheidskaart
 - Bodemgebruiksbestand
 - Gewestplan
- Historische situering:
 - Cartes des Pays-Bas van Frickx, 1744
 - Kaart van Ferraris, 1777
 - Atlas der Buurtwegen, 1840
 - Kaart van Vandermaelen, 1846-1854

- Kaart van Popp, 1842-1879
- Luchtfoto's
- Archeologische situering:
 - Geoportaal Centraal Archeologische Inventaris
 - Inventaris Onroerend Erfgoed

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

Aalst - Letternveld

Plannr. 4
Bestaande toestand

2018J99 08/10/2018

© AGIV

Legende

Projectgebied

N

040

Meter

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

Aalst - Letterveld

Plannr. 5
Geplande toestand

2018J99 08/10/2018

© AGIV

Legende

Projectgebied

N

040

Meter

3 Assessmentrapport

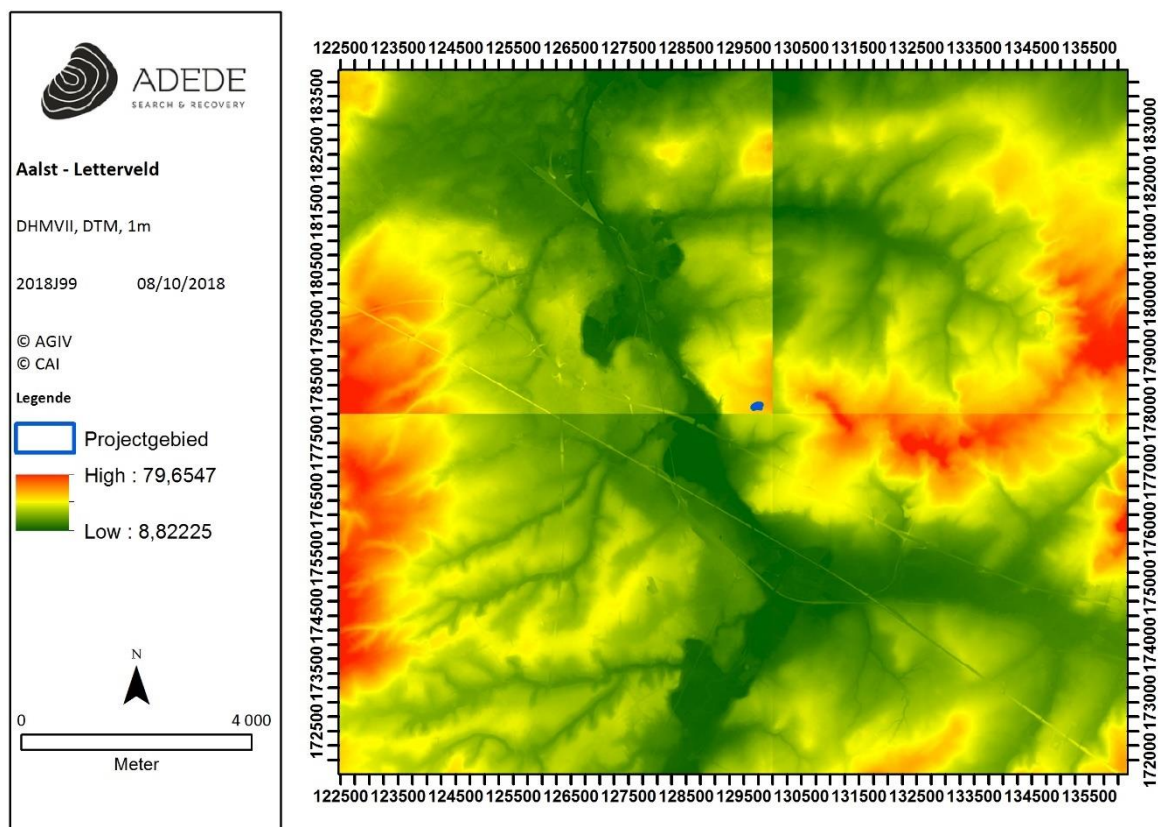
3.1 Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied

Aalst is gelegen in de Denderstreek. Het centrum van Aalst ligt grotendeels in het dal van de Dender, op een hoogte van ongeveer 10 tot 20 meter boven het zeeniveau. Het hoogste punt van de stad Aalst zelf ligt halverwege tussen Aalst-centrum en de deelgemeente Hedersem, op 30m boven zeeniveau (Bosveld). Het hoogste punt van het hele grondgebied Aalst is te vinden in het Kravaalbos in de deelgemeente Meldert. Deze top komt 73m boven zeeniveau uit. Ten oosten, zuidoosten, zuiden en zuidwesten van de stad Aalst bevindt men zich al snel tussen de heuvels. Ten (zuid)oosten van Aalst is dit het Pajottenland, met toppen die 74-92m hoogte halen. Ten zuidwesten zijn dit de 'voorheuvels' van de Vlaamse Ardennen, dit met toppen tussen de 67 en 85m hoogte. Het Stadspark gaat in het zuiden over in het natuurgebied het Osbroek. Op het grondgebied van de deelgemeenten Hedersem, Hofstade, Gijzegem bevindt zich het erkend natuurgebied Hogedonk. Dit gebied wordt gekenmerkt door tal van kleine landschapselementen zoals grachten, sloten, oude dendermeanders. Het maakt deel uit van het natuurgebied Beneden-Dender, waaronder ook de Wiestermeersch, Hannaerden en de Denderbellebroek behoren, allen gelegen in de beneden Dendervallei. Het onderzoeksgebied ligt in het Denderbekken, meer bepaald het deelbekken Middendender, terwijl het centrum van Aalst in het deelbekken Vondelbeek ligt. Aalst is -na Gent- het belangrijkste industrieel en commercieel centrum van Oost-Vlaanderen.

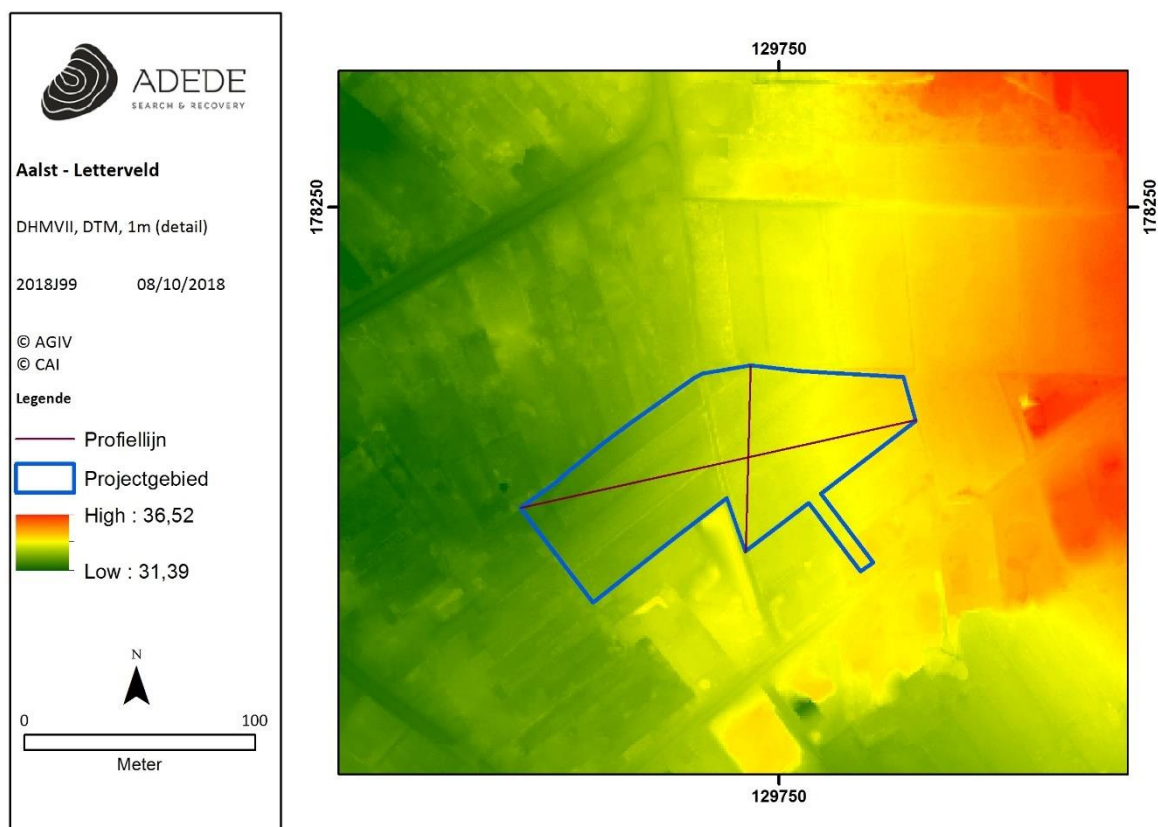
Het onderzoeksgebied is gelegen op 700 à 800 meter ten oosten van de vallei van de Dender. Ter hoogte van de locatie van het onderzoeksgebied is de Dendervallei vrij smal en vormt zij een doorgang doorheen het Schelde-Dender Interfluvium aan de westkant en het Dender-Zenne Interfluvium aan de oostkant. De holocene Dender is ingesneden aan de voet van de oostelijke tertiaire opduiking van het Dender-Zenne Interfluvium. De westelijke zuidkant van de Dendervallei wordt bezet door een laagterras en lage uitlopers van het Schelde-Dender Interfluvium. De vallei vertoont een sterk ontwikkeld westelijk laagterras en een eerder smal oostelijk laagterras met hoogtes tussen de 10 en 15 m TAW. In het fluvioperiglaciale laagterras heeft de Dender een vrij smalle, eerder rechte lijnige (noord-zuid richting) holocene insnijding gekend. De topografie van het laagterras is vrij vlak (licht welvend). De morfologie van het gebied is geërfd uit de fluvioperiglaciale Weichseliaanafzettingen en heeft enige afvlakking gekend tijdens het Holoceen. De holocene vallei zelf is vlak, met een niveau lager dan 10 m TAW en kent enkele welvingen ten gevolge van de aanwezigheid van donken¹. Het

¹ Haecon, G. De Moor, *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart, Kaartblad 22 Gent, Brussel, 2000, pp. 7-8.*

plangebied ligt blijkens het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen buiten het laagterras op een hoogte van 32 à 34,5m. TAW (zie figuur 8).

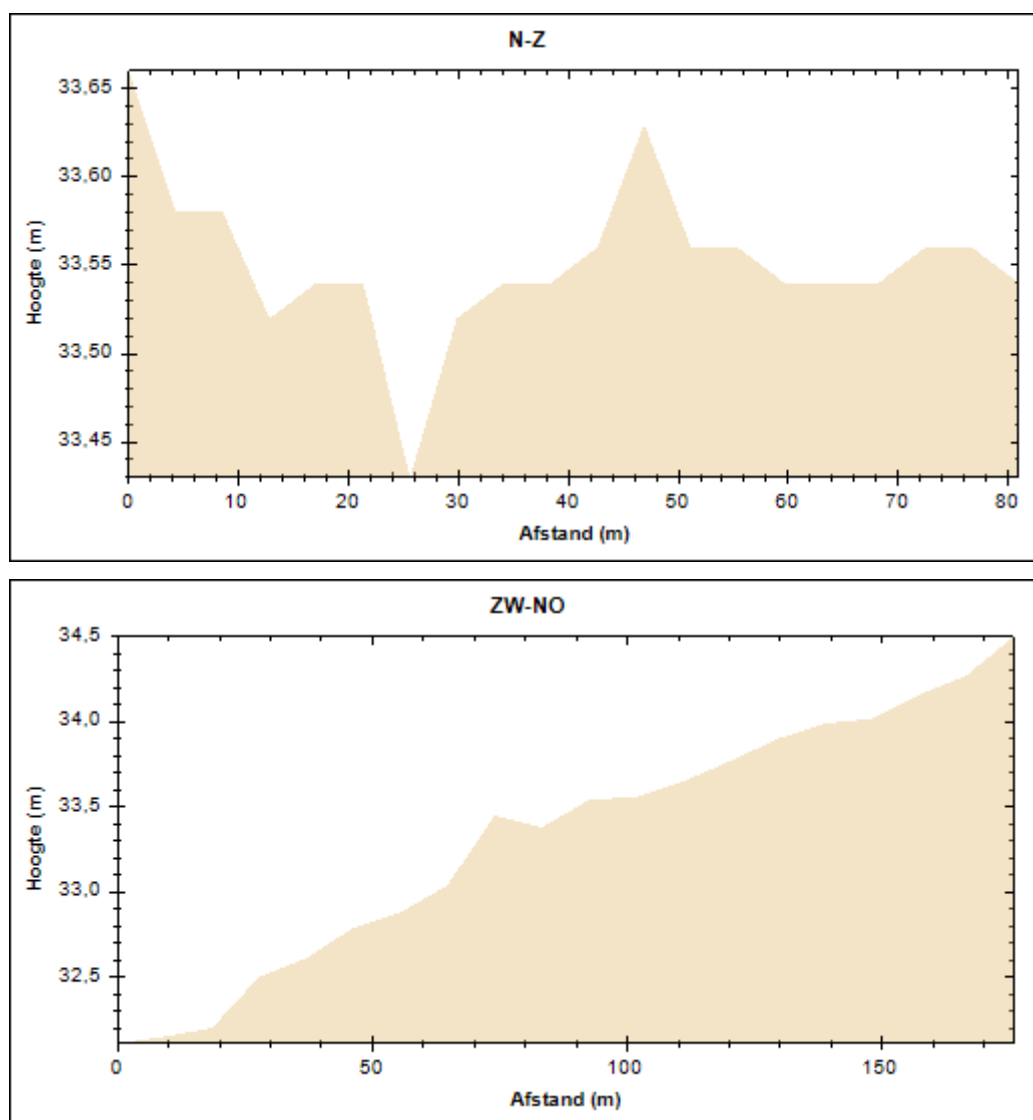

Figuur 1. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m.

Figuur 2. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m (detail).

Op basis van de hoogteprofielen kan men afleiden dat het hoogste punt van het projectgebied gelegen is in het oosten en zich op ca. 34.5m hoogte bevindt. Het laagste punt ligt op ca. 32m en bevindt zich in het westen. Het projectgebied kent een lichte helling van ca. 1.4% en helft af naar het westen toe, richting de laagvlakte van de Dender.

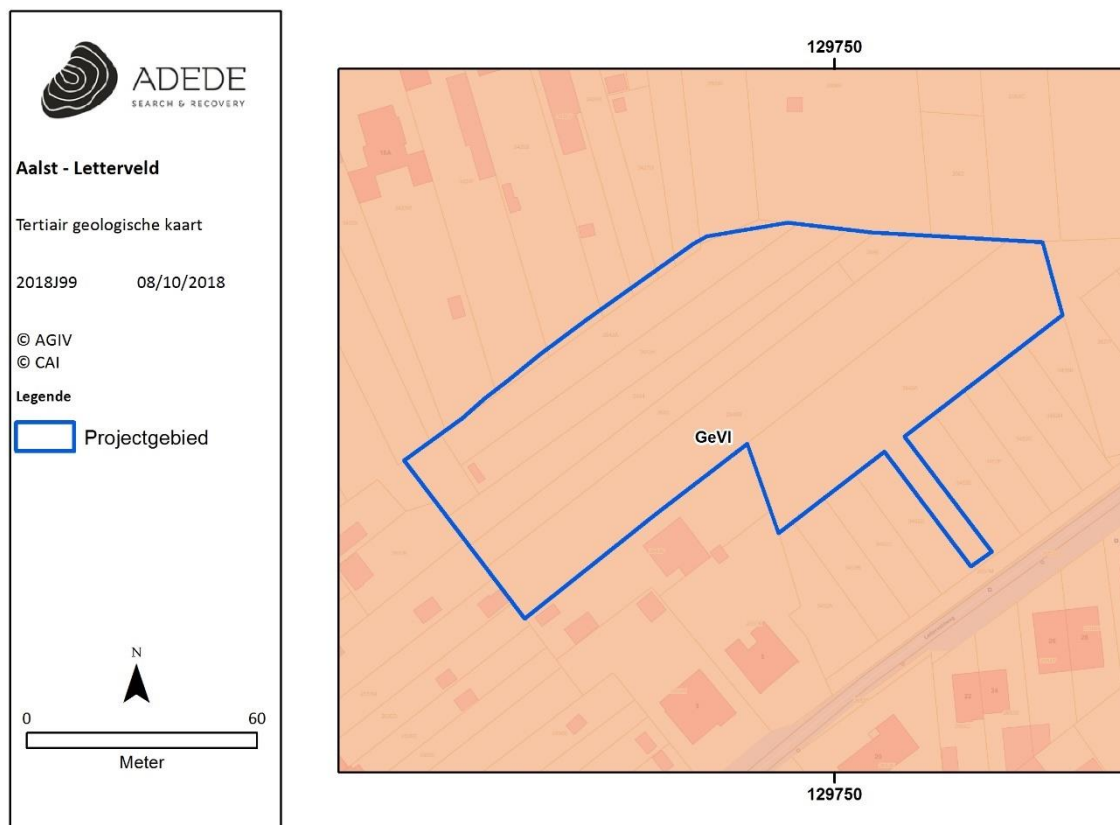
Figuur 3. Hoogteprofielen van het projectgebied.

3.2 Geo(morfo)logische en bodemkundige situering van het onderzoeksgebied

3.2.1 Tertiair geologisch

Op de Tertiair geologische kaart behoort het projectgebied toe aan het Lid van Vlierzele, dat deel uitmaakt van de Formatie van Gentbrugge. Het Lid van Vlierzele bestaat uit groen tot grijsgroen fijn zand, soms kleihoudend, plaatselijk dunne zandsteenbankjes, glauconiethoudend en glimmerhoudend.

De Tertiair geologische kaart (1:50.000) geeft de lithologie van de afzettingen onder de Quartaire afzettingen weer.

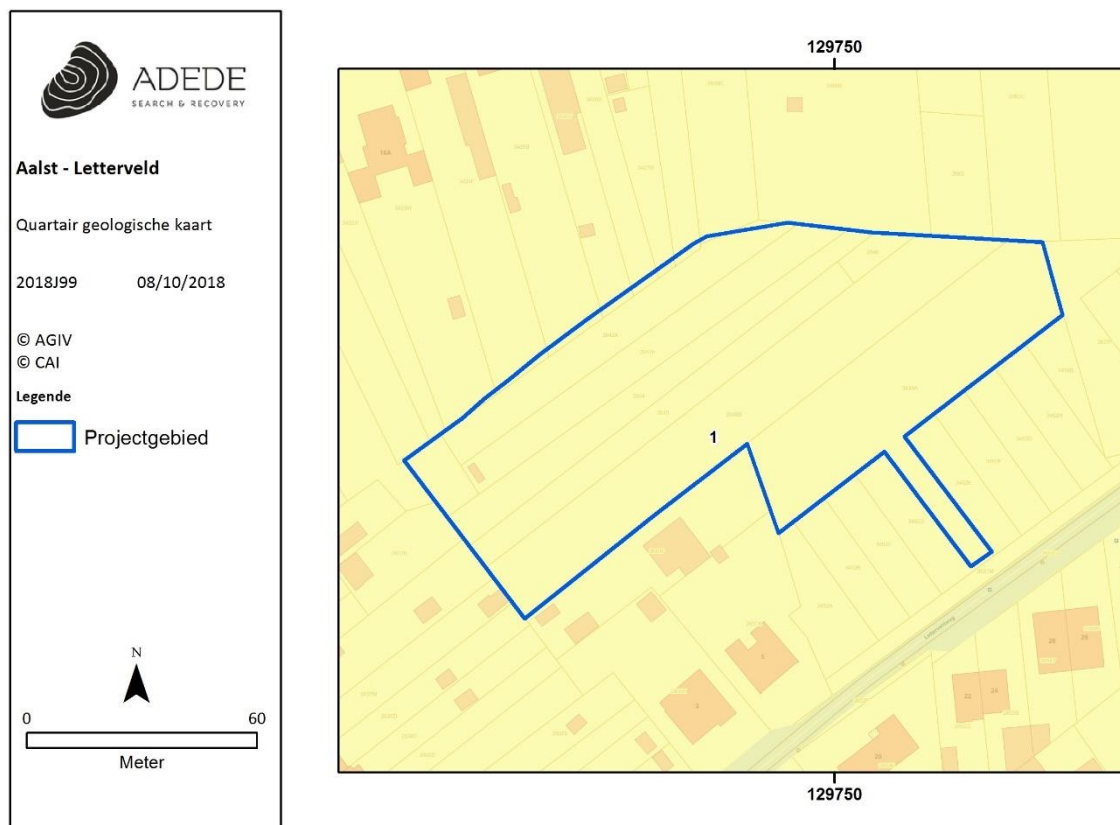

Figuur 4. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart.

3.2.2 Quartair geologisch

Het volledige onderzoeksgebied is gesitueerd in eenzelfde quartaire afzetting, met name **profieltype 1**. Bij dit profieltype zijn geen Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen aanwezig bovenop de Pleistoceen sequentie. De opbouw van dit profieltype is als volgt:

- **ELPw en/of HQ:** Dit zijn eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) of mogelijk Vroeg-Holoceen. In het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen bestaan deze afzettingen voornamelijk uit silt (loess) en in de meer noordelijke en centrale delen van Vlaanderen, waar het onderzoeksgebied zich bevindt, zijn deze opgebouwd uit zand tot zandleem. Anderzijds kunnen er eveneens hellingsafzettingen van het quartair aanwezig zijn.

Figuur 5. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart.

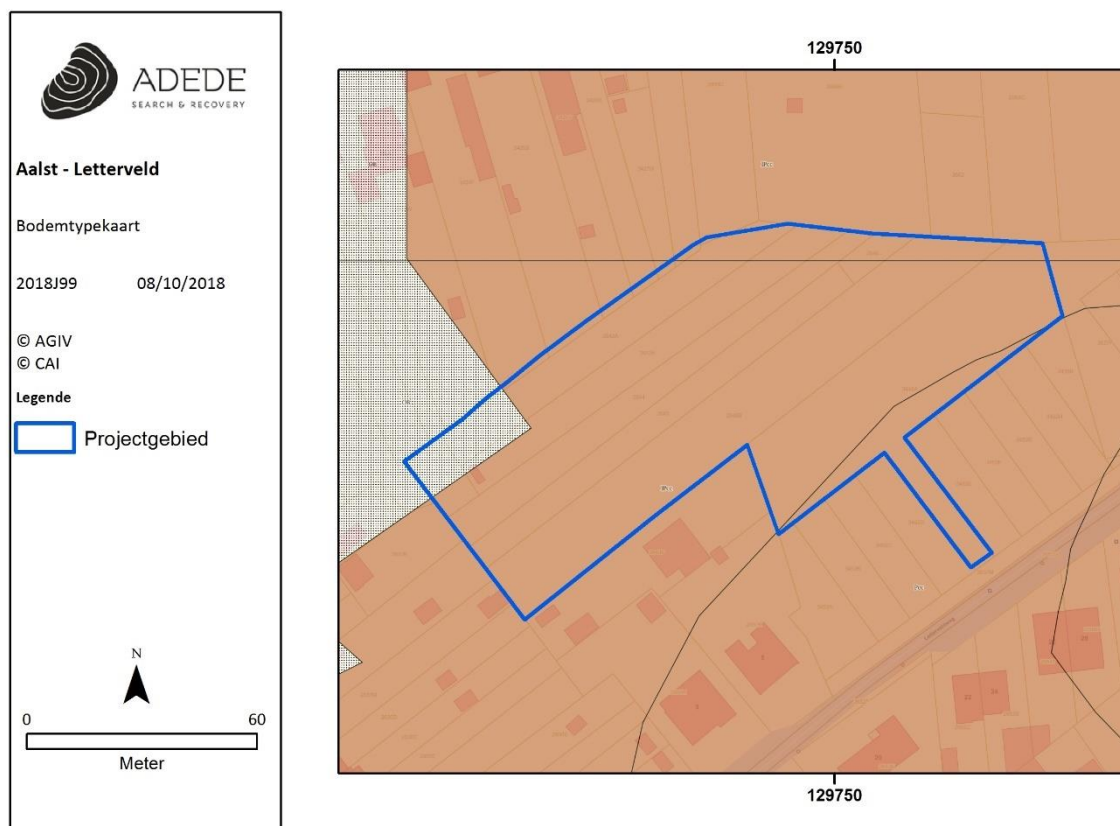
3.2.3 Bodem

In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens de bodemtypekaart, potentiële bodemerosiekaart, erosiegevoeligheidskaart en het bodemgebruiksbestand besproken.

3.2.3.1 Bodemtypekaart

- **Pcc:** matige droge lichte zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B-horizont. De bouwvoor is grijsbruin, 25-30cm dik en goed humeus. Bij de gedegradeerde eenheden met verbrokkelde textuur B, werd bij de in cultuurname een deel van de uitlogingshorizont met de bouwvoor vermengd tot een homogeen goed humeuze Ap, waaronder een bruingele overgangshorizont, 20-30cm dik, zit. De verbrokkelde textuur B-horizont situeert zich tussen de 50 en 80 cm. Bij het complex PcC vindt men naast profielen met verbrokkelde textuur B en ijzerconcreties (prepodzolen. . c(h)) ook individuele waarnemingen van gronden met humus en/of ijzer B-horizont (. . f), soms Postpodzolen (. . f).

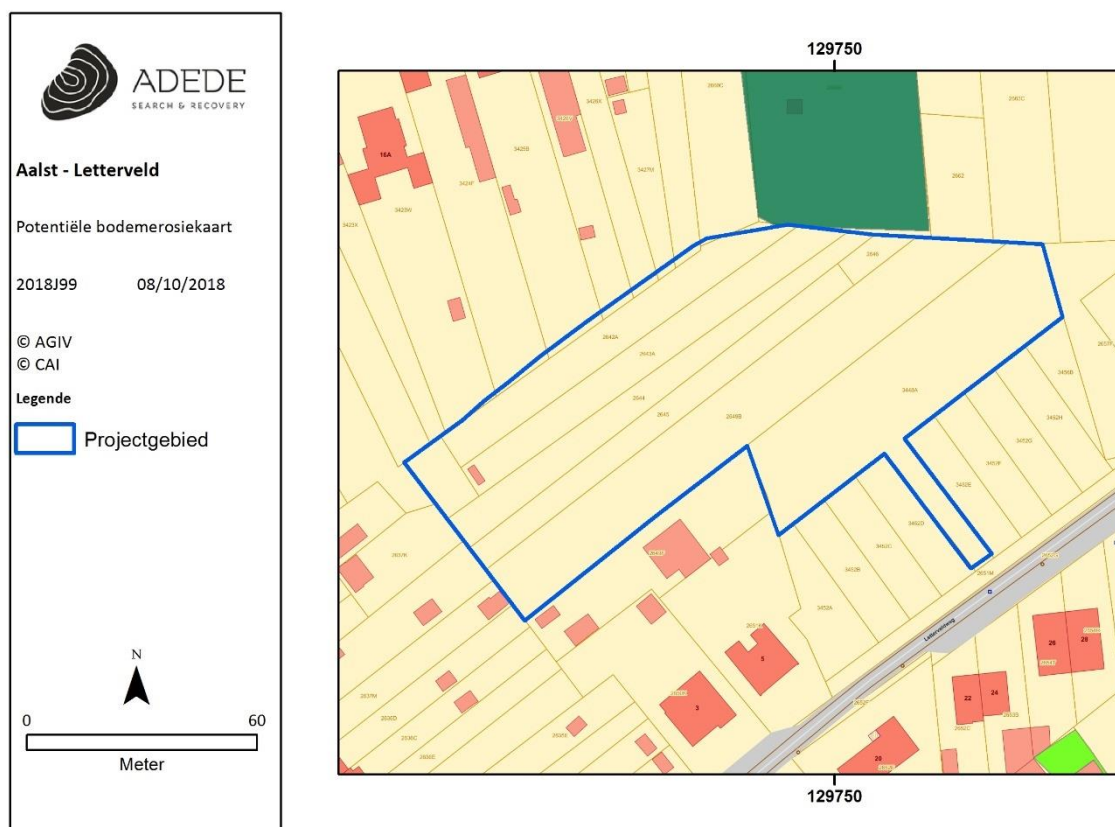
- . h). Veel Pcc gronden zijn beïnvloed door de Tertiaire onderliggende formaties welke op wisselende diepte een gevarieerd substraat vormen.
- **LPcc:** Bodemtype LPcc behoort toe aan het complex Pcc en heeft dus exact dezelfde kenmerken, alleen komt binnen dit bodemtype leem voor op geringe diepte (ondieper dan 75cm).
 - **OB:** De classificatie OB worden gegeven aan bebouwde zones. Dit houdt in dat in bepaalde gevallen het bodemprofiel door ingrijpen van de mens gewijzigd of vernietigd wordt waardoor er kunstmatige gronden ontstaan. Bebouwde zones (OB) zijn hier een voorbeeld van.

Figuur 6. Situering van het projectgebied op de bodemtypekaart.

3.2.3.2 Potentiële bodemerosie

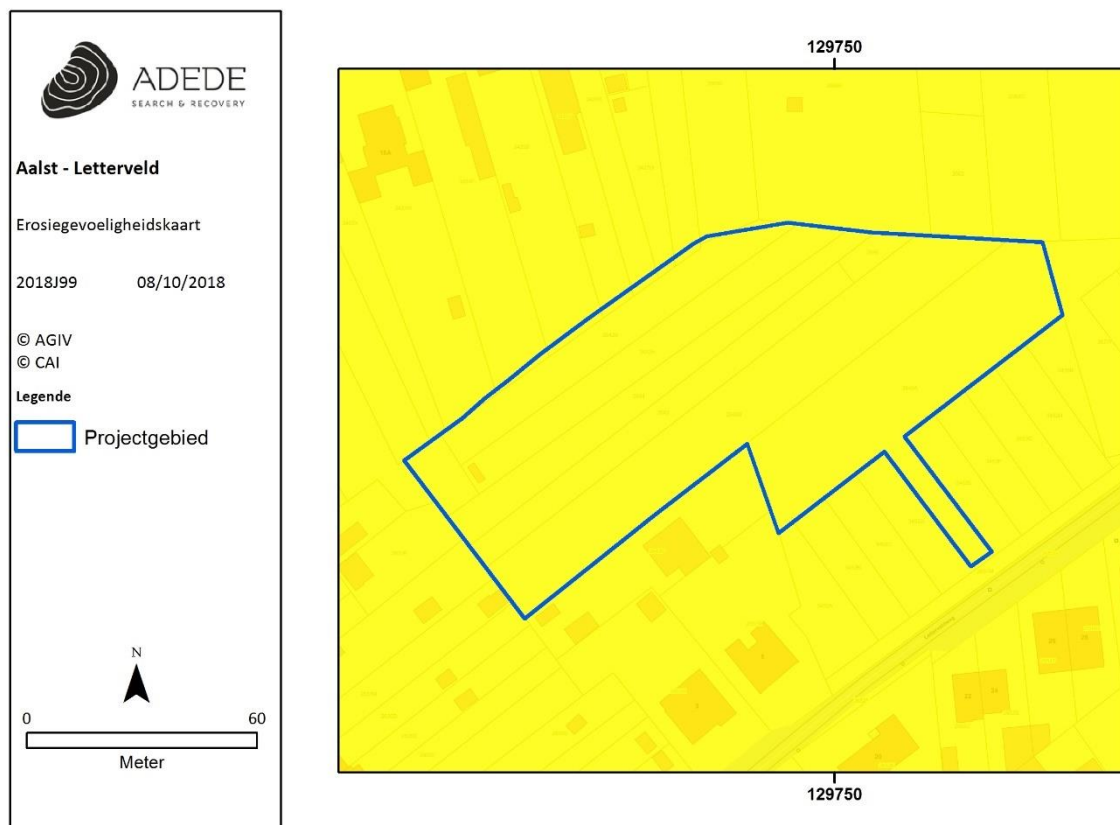
Op de potentiële bodemerosiekaart staat een perceel grenzend aan de noordelijke grens van het onderzoeksgebied gekarteerd als verwaarloosbare bodemerosie en een perceel op ca. 60m ten zuiden staat gekarteerd als zeer lage totale erosie.

Figuur 7. Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart.

3.2.3.3 Erosiegevoeligheid

Op de erosiegevoeligheidskaart van de Vlaamse gemeenten staat Aalst gekarteerd als medium erosiegevoelig.

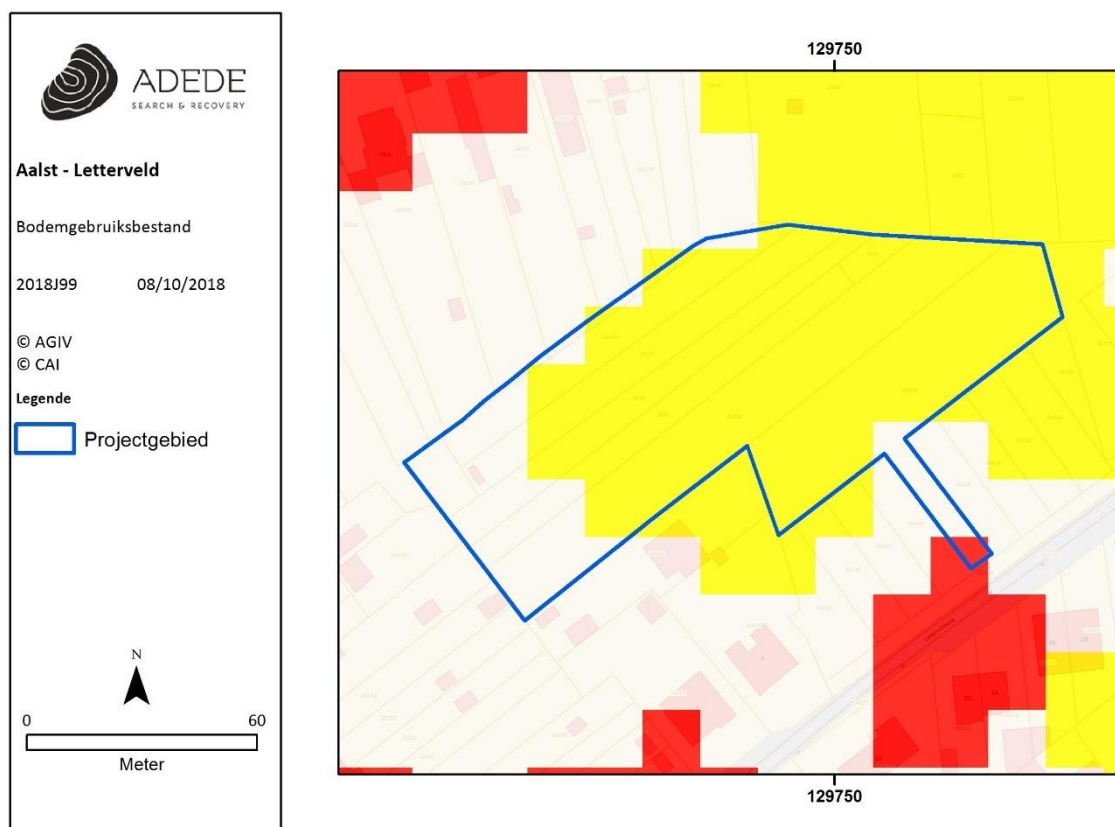

Figuur 8. Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart.

3.2.3.4 Landgebruik

Op het bodemgebruiksbestand, opname 2001, zijn verschillende types bodemgebruik weergegeven binnen de contouren van het projectgebied:

- Weiland (**geel**): de bodem is bedekt met gras en niet gelegen in het overstromingsgebied van een rivier
- Andere bebouwing (**rood**): Het grootste deel van het gebied wordt bedekt door structuren. Gebouwen, wegen en artificiële oppervlakten met groene oppervlakten en open bodem (tussen de 30 en 80% is verhard).
- Akkerbouw (**wit**): De bodem wordt gebruikt in een of ander rotatiesysteem, waarbij jaarlijks gewassen worden geoogst, inclusief braakland.

Figuur 9. Situering van het projectgebied op het bodemgebruiksbestand.

3.2.3.5 Gewestplan

Op het gewestplan staat het volledige projectgebied gevisualiseerd als woongebied.

Figuur 10. Situering van het projectgebied op het gewestplan.

3.3 Historische situering van het onderzoeksgebied

3.3.1 Algemene historische situering

Over de pre- en protohistorische periode zijn slechts enkele bronnen gevonden met betrekking tot het grondgebied van Erembodegem. Het romanisatieproces in deze periode begon in de 1ste eeuw en duurde tot het begin van de 5de eeuw.² Er werden onder meer vier keramieken fragmentconcentraties uit de Gallische tijd gevonden³ en in 1867 werd een goed bewaard Frankisch lansijzer uit de Dender gehaald.⁴ De vroege bevolkingsconcentraties bevonden zich aan de Dender en aan de Romeinse heirweg Elewijt-Asse-Wervik.⁵

Erembodegem verschijnt voor het eerst in de primaire bronnen in 1125 als *Herenbaldeghem*. In dezelfde eeuw komt ook nog de schrijfwijze *Erembaldeghem* voor. In de 13de eeuw wordt 'bald' vervangen door 'boud', in 1248 verschijnen aktes met *Erboudeghem* en wat later ook *Harenboudhegem*. In de 14de eeuw kwam er dan de hedendaagse verbastering van 'boud' naar 'bod'. Op toponymisch vlak is vast te stellen dat de betekenis van de gemeente 'de woonplaats van Erembout' is, een adellijke familie afkomstig uit het Brugse.⁶ Het dorp behoorde toe aan de 'constabel van Vlaanderen', Michiel van Boulaere, tot hij in 1227 de gronden in het bezit van de graaf plaatste. In datzelfde jaar werden de gehuchten Welle, Ter Alfene (of Teralfene) en Iddergem samengevoegd tot de heerlijkheid Erembodegem.⁷ In het verdere verloop van de 13de eeuw werd de heerlijkheid uitgebreid met onder andere de meierij Erembodegem, het Hof ter Hagen, het Hof ter Wilgen en het goed te Hale.

In de late middeleeuwen bezat de abdij van Affligem veel grond in Erembodegem, dit betekende echter niet dat ze ook wou optreden indien er kosten zouden opduiken. Zo moest het dorp zelfhulp bieden aan de grafelijke troepen tijdens de Honderdjarige Oorlog, zonder tussenkomst van de abdij. Op vraag van de inwoners werd een brug gebouwd die de linker- en de rechterhelft van het dorp met elkaar ging verbinden, de abdij kwam hier wederom niet tussen.⁸ Er zijn vermeldingen gevonden van dit bouwwerk in een schepenakte van Gent uit 1418 en een schepenakte uit Aalst uit 1455. Deze brug werd echter meermaals vernietigd in de woelige geschiedenis die Erembodegem gekend heeft. In de loop van de 16de eeuw kwam ook het godsdienstconflict opzetten in Erembodegem, in 1576 stonden

² P. Van Geit, *Archeologisch onderzoek van de gemeente Erembodegem. Prospektie, analyse, synthese, (onuitgegeven licentiaatsverhandeling RUG), 1987, p. 36. Promotor: Prof.Dr. J. Nenquin.*

³ P. Van Geit, *op. cit.*, p. 36.

⁴ F. De Potter en J. Broeckaert, *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen, Reeks V: arrondissement Aalst, dl.1, Gent, Sijffer, 1902, p. 3.*

⁵ S. Van Aerschot-Van Haeverbeeck, *Bouwen door de eeuwen heen: inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur. Provincie Oost-Vlaanderen, arrondissement Aalst, Gent, Snoeck-Ducaju, 1987, (s.p.).*

⁶ F. De Potter en J. Broeckaert, *op. cit.*, p. 2.

⁷ O. Vandeputte, *Gids voor Vlaanderen: toeristische en culturele gids voor alle steden en dorpen in Vlaanderen, Tielt, Lannoo, 2007, p. 33.*

⁸ F. De Potter en J. Broeckaert, *op. cit.*, p. 22.

Spaanse cavaleristen klaar om de middeleeuwse brug over te steken. De inwoners van Erembodegem trachtten hen tegen te houden door de brug te barricaderen en zelfs af te breken, de Spaanse troepen gingen al snel over van onderhandelen tot geweld met enkele burgerdoden tot gevolg.⁹ Twee jaar later trokken de beeldenstormers door het dorp waarbij de kerkklokken gestolen werden, vier jaar later werd de kerk volledig afgebrand door diezelfde actoren. De funderingen van deze kerk werden in 1943 opgegraven waarbij het koordeel uit de 13de eeuw werd aangetroffen.¹⁰

Ook de Sint-Martenskerk uit Aalst bezat hier, naast de abdij van Affligem, heel wat gronden.¹¹ Het dorp kende immers nooit een dichte bebouwing, waardoor er door de eeuwen heen steeds veel land beschikbaar was om onder meer graan te cultiveren. De streek werd echter regelmatig getroffen door (hagel)stormen waardoor de gevoelige oogsten vaak mislukten. Niet alleen de inkomsten uit de grond daalden maar ook de grondprijzen zakten dramatisch.¹² Als alternatief voor de landbouw ging men over tot het steken van turf. Turf was de belangrijkste brandstof in bosarme gebieden. Voor verschillende kerkelijke instellingen werd turf zelfs de belangrijkste bron van inkomsten, de waarde van de gronden steeg beduidend tijdens de veenontginningen. Indien men zelf over genoeg brandstof beschikte, was er tevens de mogelijkheid om de turf te exporteren naar andere gebieden. Tot 1739 werd er in Erembodegem op grote schaal aan turfwinning gedaan. Daarna werd nog steeds turf gestoken, echter op veel kleinere schaal. De turfwinning liep, zoals in andere gebieden in Vlaanderen, tot zijn einde circa het midden van de 19de eeuw. De verklaring daarvoor is te vinden in de uitputting en verzanding van de gronden maar ook in de opkomst van fossiele brandstoffen. De industrialisatie van Aalst trok ook veel arbeiders uit Erembodegem die forensden via de spoorwegen. De industrialisatie van Aalst kwam voor de arbeiders op het juiste moment aangezien ze de werkzekerheid in de tanende turfsector stilaan kon vervangen. Naast het winnen van turf werd en wordt het gebied ook gekenmerkt door een hoge intensiteit aan hopteelt.¹³ In de 19de eeuw bevonden er zich nog drie werkende windmolens in het gebied.¹⁴

Erembodegem kwam quasi ongeschonden uit beide wereldoorlogen en begon zich in de twintigste eeuw aan een snel tempo uit te breiden, zowel op vlak van infrastructuur als inwoners. In de jaren '70 kwamen er al drie industrieterreinen bij en tegenwoordig zijn er ook recentere industrieterreinen te vinden. Erembodegem, het thuisdorp van Louis Paul Boon, herbergt heel wat kleine kapellen en een bedevaartsoord langs de befaamde 'Kappellekesbaan'.

⁹ F. De Potter en J. Broeckaert, *op. cit.*, p. 23.

¹⁰ S. Van Aerschot-Van Haeverbeeck, *op. cit.*, (s.p.).

¹¹ F. De Potter en J. Broeckaert, *op. cit.*, p. 5.

¹² Albert Van Lil, *De goederen van de Benediktessenabdij van Vorst in Vlaanderen*, in: *Het Land van Aalst*, 4, 1983, p. 148

¹³ F. De Potter en J. Broeckaert, *op. cit.*, p. 8.

¹⁴ F. De Potter en J. Broeckaert, *op. cit.*, p. 13.

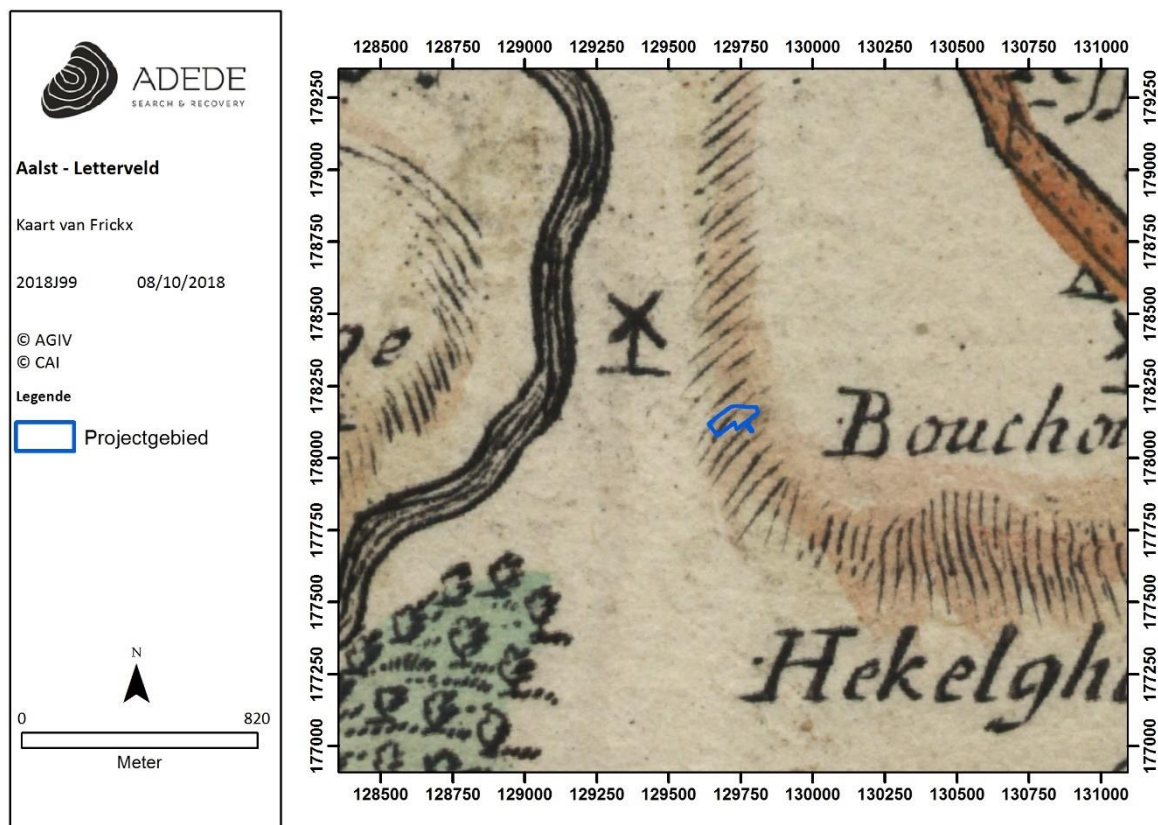
3.3.2 Historisch kaartmateriaal

3.3.2.1 Frickx-kaarten (1712)

Eugène-Henri Frickx (1644-1730) was de grondlegger van een belangrijke dynastie van 18de -eeuwse drukkers in Brussel. Hij werd in 1689 tot *Imprimeur de sa Majesté*, Koninklijke drukker, benoemd door de privé-raad van de Spaanse koning. Zijn bekendste kaarten zijn de *Cartes des Pays-Bas* uit 1712. Dit is een atlas in twee delen, met een geheel van topografische kaarten van de Nederlanden en een bundel van stadsplannen opgemaakt tijdens belegeringen en veldslagen. De atlas werd aangemaakt als illustratie waarom Frickx het koninklijk privilege voor het drukken van de officiële regeringsdocumenten moest behouden. De privé-raad verleende hem dan uiteindelijk ook dit privilege voor zijn hele leven.¹⁵

Op de kaart van Frickx worden enkel stadskernen, wegen en belangrijke bouwwerken zoals kerken, kastelen, etc. weergegeven. Het projectgebied bevindt zich niet nabij een stadskern, maar ten noorden wordt wel een molen weergegeven. Daarnaast is zichtbaar hoe het projectgebied op een hoger gelegen deel in het landschap ligt tussen de vallei van de Dender in het westen en een belangrijke verbindingsweg in het oosten, het betreft hier hoogstwaarschijnlijk de “Brusselstraet”. Het projectgebied bevindt zich nabij Bouchout en Hekelgem. Erembodegem wordt veel verder naar het noorden geplaatst. Het georefereren van dergelijke kaarten is vrijwel onmogelijk doordat zij niet schaalvast geproduceerd werden.

¹⁵ http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpl63204_nl.html

Figuur 11. Situering van het projectgebied op de kaart van Frickx.

3.3.2.2 Kaart van Ferraris (1771 – 1778)

De kaart van de Franse ingenieurs-geografen, ook wel Villaret-kaart genoemd, bestrijkt grote delen van het huidige Belgische grondgebied en vertelt ons hoe het landschap erbij lag in het midden van de 18de eeuw. Na de slag bij Fontenoy (1745) kregen de Fransen voor enkele jaren de controle over onze gebieden. Het is in die militaire context dat de meer dan 80 kaartbladen ontstonden.¹⁶

Op de kaart van Ferraris bestaat het projectgebied volledig uit akkers en/of weiland. Centraal over het terrein loopt een voetweg van noord naar zuid. Ten noorden van het projectgebied ligt de Brusselbaan, waarlangs verschillende huizen gelegen zijn. Ten zuiden van deze straat hebben de meeste huizen ook verschillende tuintjes. De bebouwing in de omgeving van het projectgebied is vrij aanzienlijk voor een rurale regio, maar voornamelijk gesitueerd langsheen de Brusselbaan (Chaussée) en naburige straten. Ten noordenwesten bevindt zich de wijk Quaedesyde en ten noordoosten Mosits. Ten zuidoosten liggen de wijken Bouchout en Tenbossche. Naast de lintbebouwing zijn in de omgeving verschillende

¹⁶ <https://bib.kuleuven.be/ub/nieuws/2015/kaart-van-jean-villaret-1745-1748-digitaal-beschikbaar-via-limo>

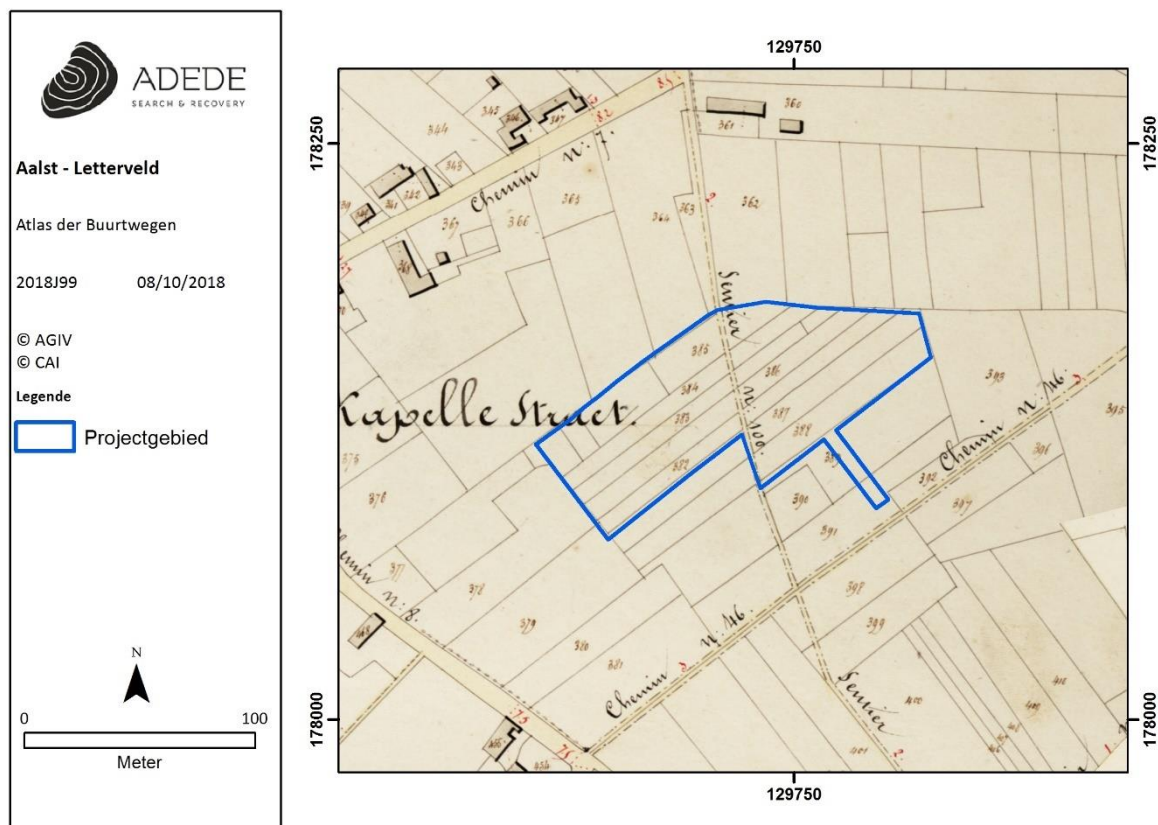
akkers en velden zichtbaar, alsook enkele bosrijke zones. Ten westen van het projectgebied treft men moerasgebied aan in de nabije omgeving van de Dender.

Figuur 12. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.

3.3.2.3 Atlas der Buurtwegen (1840)

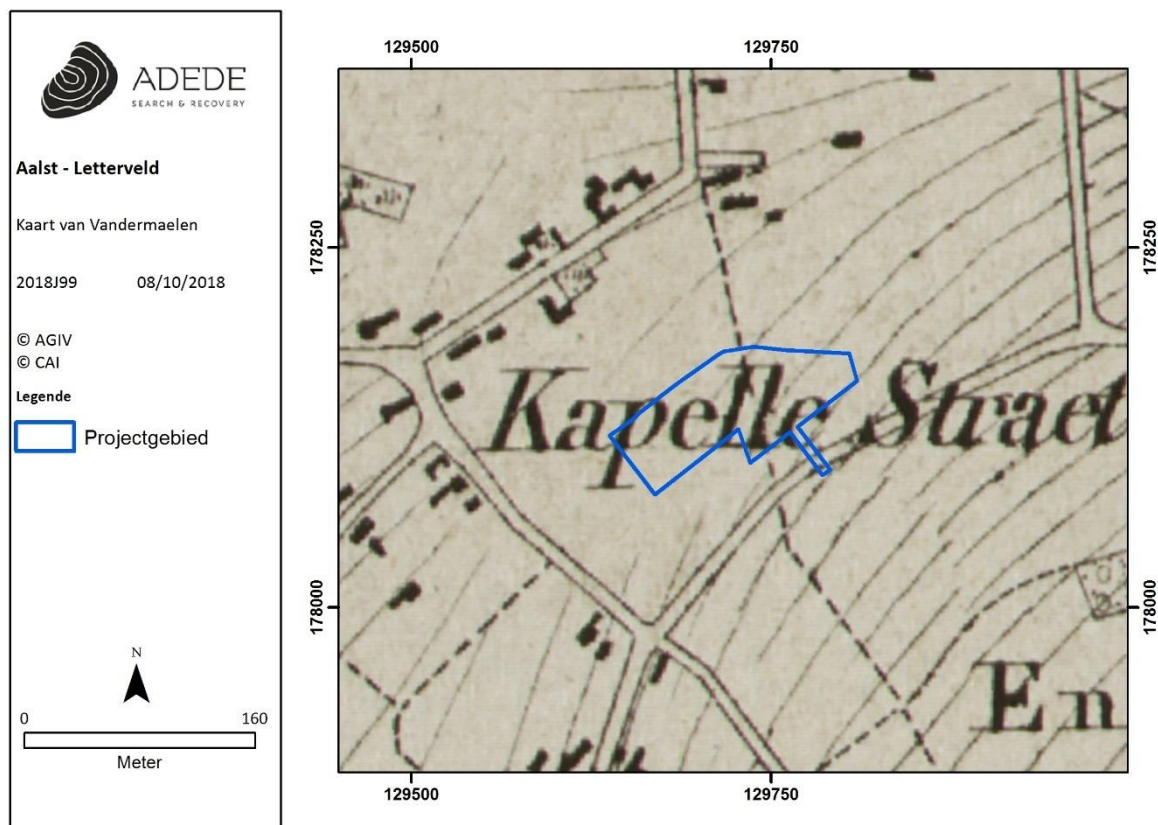
Op de Atlas der Buurtwegen loopt een weg (Sentier nr. 100) centraal over het onderzoeksgebied, van noord naar zuid. Het projectgebied bestaat voornamelijk uit smalle, langgerekte percelen waarop geen bebouwing te zien is. Bebouwing is in de omgeving van het projectgebied voornamelijk aanwezig langsheen de Brusselbaan en Chemin nr. 7. De omgeving van het projectgebied wordt beschreven als Kapellestraat.

Figuur 13. Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen.

3.3.2.4 Topografische kaart van Vandermaelen (1846 – 1854)

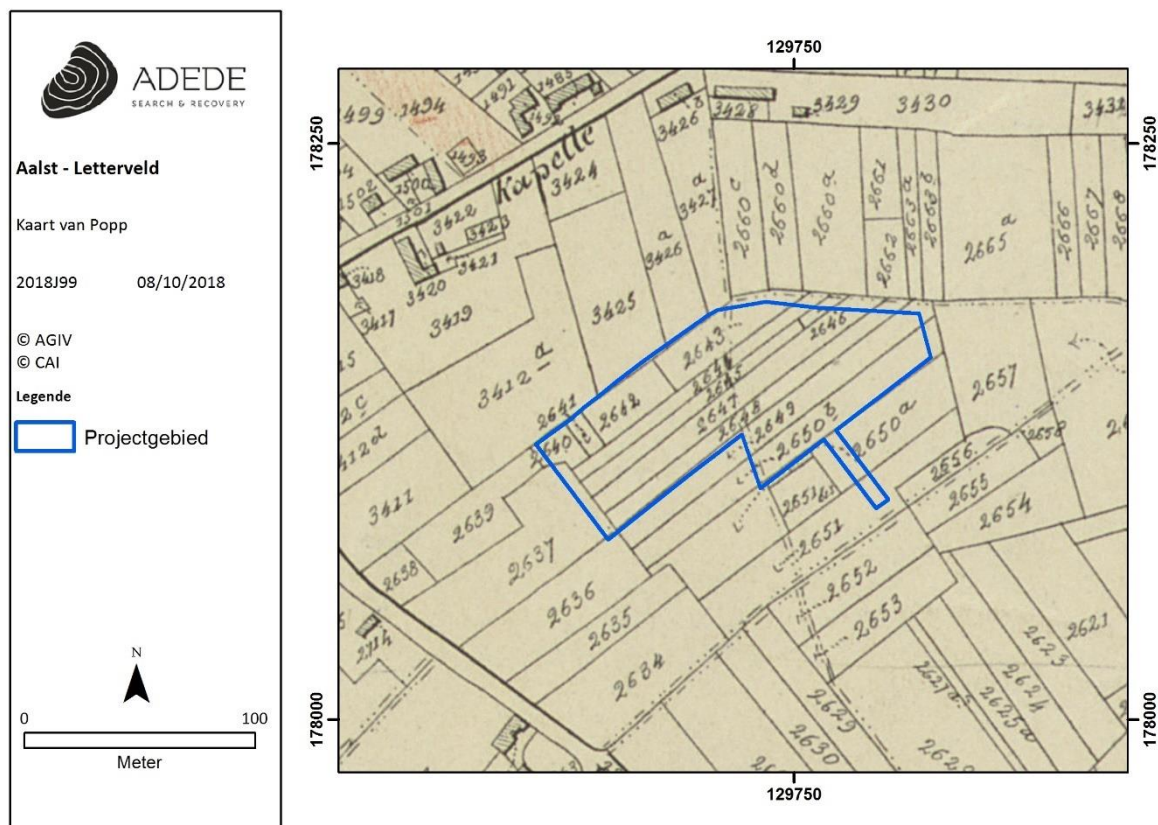
De Topografische kaart van Vandermaelen vertoont weinig veranderingen ten opzichte van oudere kaarten. De voetweg is nog steeds aanwezig en bebouwing binnen de contouren van het projectgebied kan men nog altijd niet waarnemen. Wel is op deze straat duidelijk het reliëf aangegeven. Het projectgebied bevindt zich aan de Kapellestraat. Ten westen van het projectgebied aan de grens met het moerasachtig gebied van de Dender bevinden zich twee kapellen (St. Amand en Meerschen). De omgeving van het projectgebied bestaat nog steeds grotendeels uit akkers en velden, met ten zuiden enkele bosrijke zones en ten westen het moerasgebied.

Figuur 14. Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen.

3.3.2.5 Kaart van Popp (1842 – 1879)

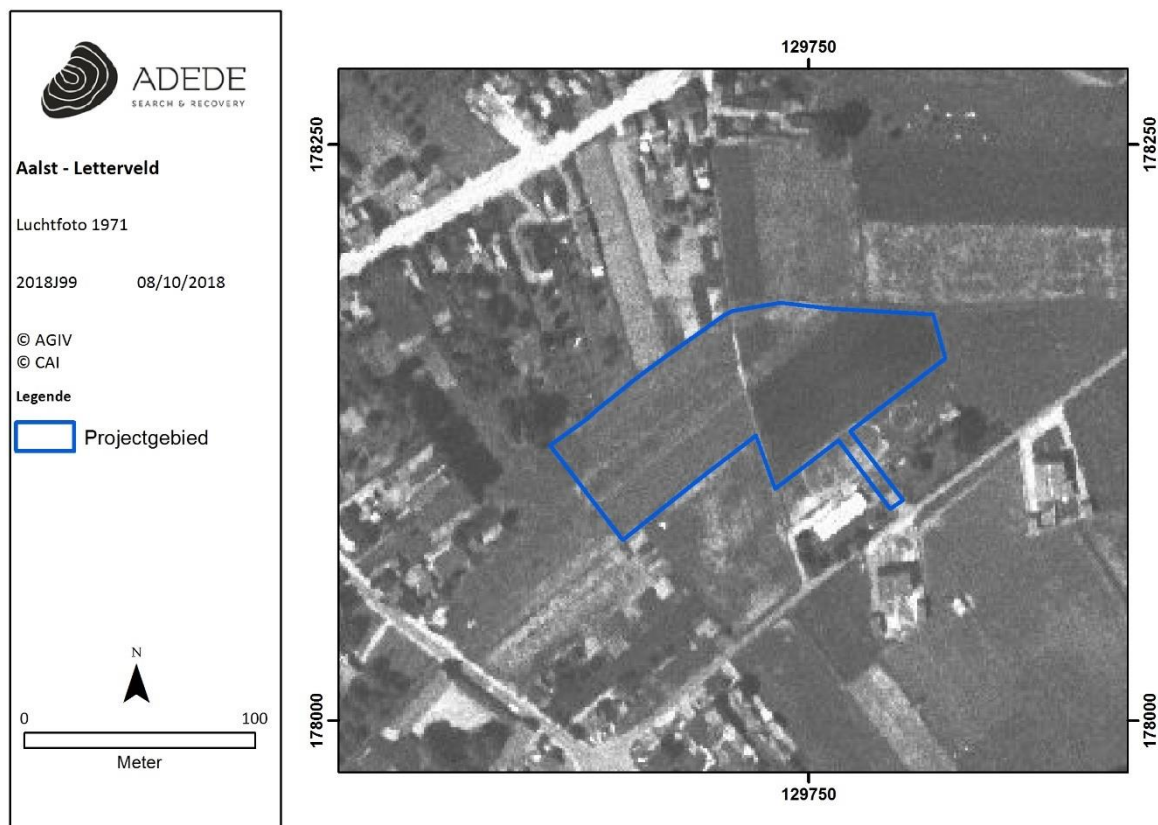
De kaart van Popp biedt weinig additionele informatie ten opzichte van voorgaande kaarten. Men kan zoals op de Atlas der Buurtwegen waarnemen dat het projectgebied voornamelijk bestaat uit smalle, langgerekte percelen. De voetweg is eveneens nog steeds zichtbaar, alsook het feit dat het projectgebied onbebouwd is.

Figuur 15. Situering van het projectgebied op de kaart van Popp.

3.3.2.6 Luchtfoto 1971

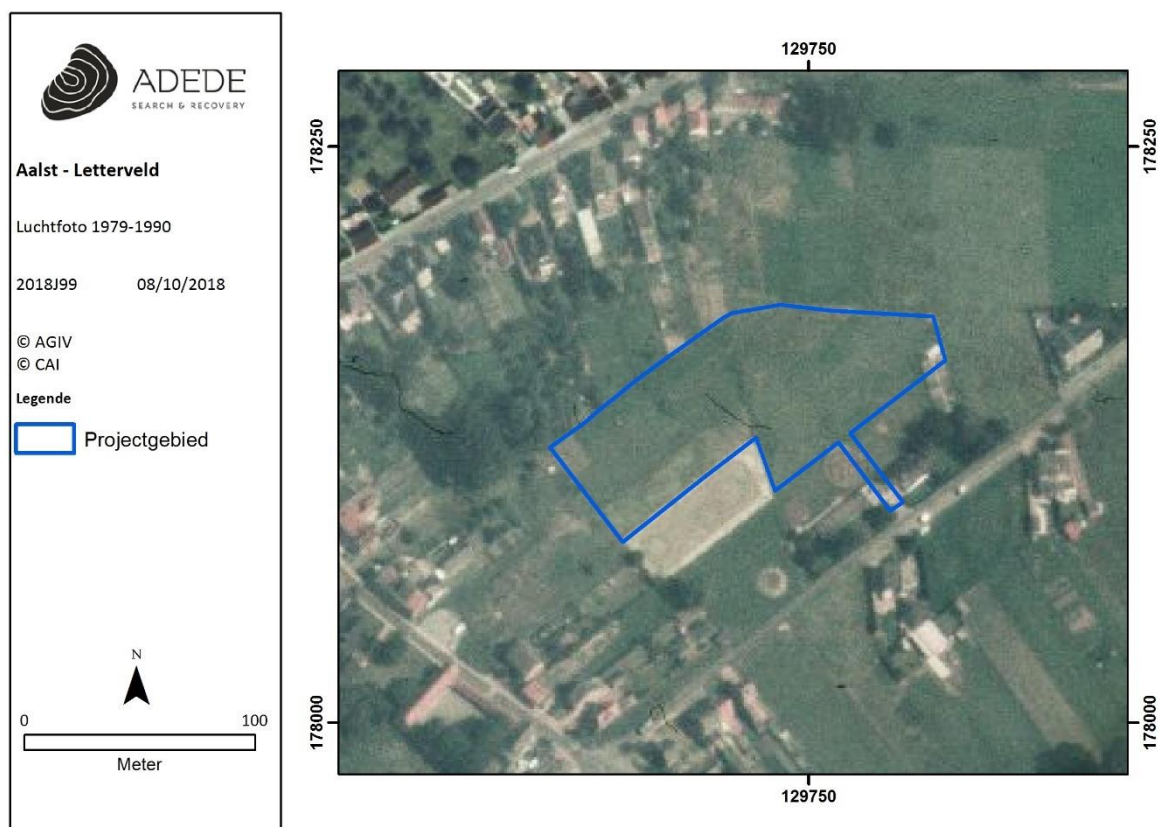
Op de luchtfoto uit 1971 kan men zien dat de voetweg nog steeds aanwezig is, het projectgebied volledig onbebouwd is en uit akkers en velden bestaat.

Figuur 16. Situering van het projectgebied op luchtfoto uit 1971

3.3.2.7 Luchtfoto 1979-1990

De luchtfoto uit 1979-1990 toont weinig verschil ten opzichte van bovenstaande luchtfoto. De voetweg is nog steeds aanwezig, zij het minder zichtbaar. Bebouwing bevindt zich niet binnen de contouren van het projectgebied. In de omgeving is de bebouwing echter wel toegenomen, met name langs de Letternveldweg.

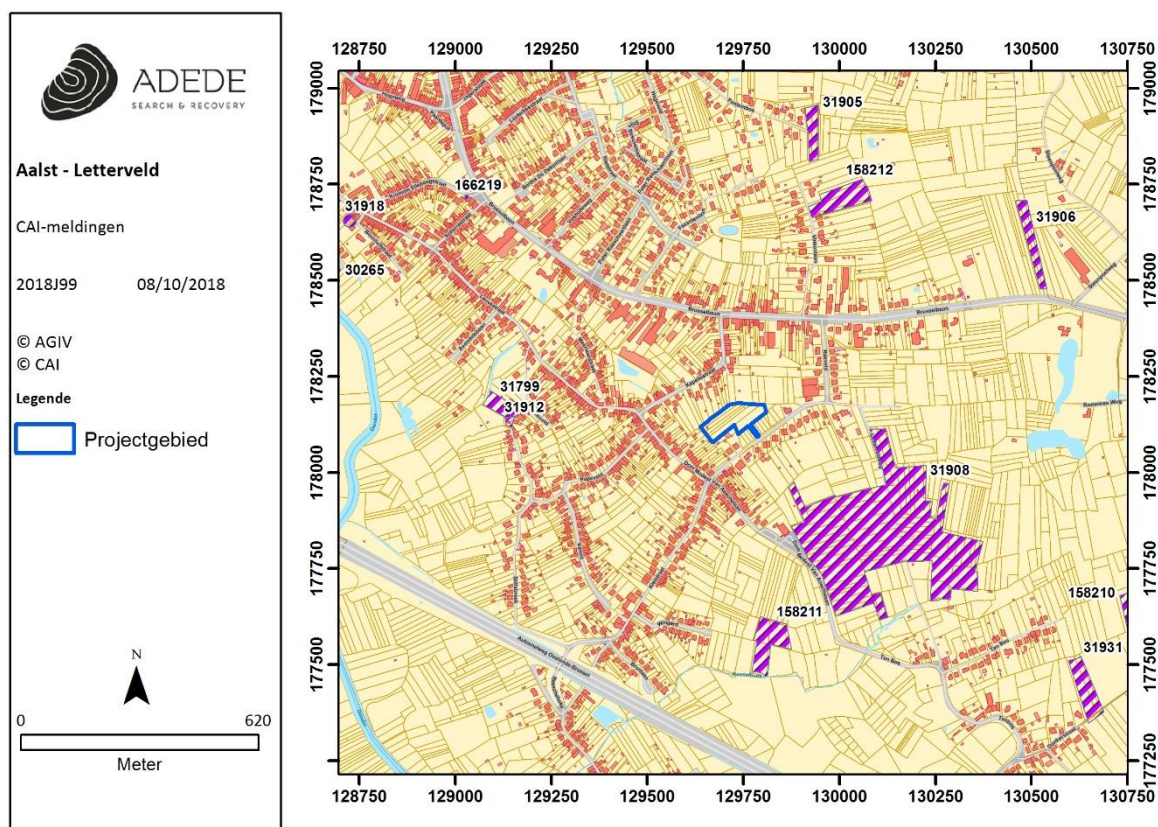

Figuur 17. Situering van het projectgebied op luchtfoto uit 1979-1990

3.4 Archeologische situering van het projectgebied

CAI-melding	Locatie	Datering	Beschrijving
31918	Ca. 900m Ten noordwesten	Nieuwe Tijd	Verdwenen molen die met zekerheid aanwezig was vanaf de 18 ^e eeuw.
30265	Ca. 900m Ten noordwesten Steile helling naar het alluvium van de Dender	Steentijd	Een steker op afknotting bedekt met blauwwitte patina
		Finaal-Paleolithicum	
		Steentijd	Vondstenconcentratie lithisch materiaal. Fragment gepolijste bijl, boor, klink, schrabber, gevleugelde en gesteelde pijlpunt, afslagen
		Laat-Neolithicum	
		Romeinse tijd	Losse organische vondsten: bot van varken, schaap, geit. Daarnaast werd een aardewerken spinschijfje aangetroffen.
31913	Ca. 900m Ten noordwesten	Middeleeuwen	Alleenstaande site met walgracht. Wordt door Kerkhaert omschreven als een hoeve met aanvankelijk het karakter van een versterking (toren). Bij de bouw van de woning van de Heer Daeleman aan de G. De Schepperstraat werd een stenen waterput gevonden, deze kan mogelijk in verband gebracht worden met het hof. Site met walgracht type A10. De hoeve (Goed ter Borch) bestond reeds in 1434 en verdween in de 19 ^e eeuw.
31933	Ca. 1km Ten westen	Steentijd	Losse lithische vondst, het betrof en geretoucheerd klingfragment.
		Romeinse tijd	Vondstenconcentratie aardewerk. Romeinse bewoning is geconcentreerd op veld 117, minder op 161. Een 10-tal meter verder op veld 180 werden nog tegulae fragmenten gevonden. Het aardewerk omvat terra sigillata, zeepwaar, Eifelwaar.

214761	Ca. 900m Ten westen		Naar aanleiding van grondwerken in het kader van natuurbeheer werd hier een paleolandschappelijk booronderzoek uitgevoerd.
31799	Ca. 500m Ten noordwesten	Romeinse tijd Midden-Romeinse periode	Romeinse wijnkrater (cantharos) aangetroffen in terra sigillata. De krater wordt in het midden van de 3 ^e eeuw gesitueerd. Daarnaast bracht een kleine opgraving een Romeinse laag aan het licht waaruit tegulae kwamen, vermoedelijk uit dezelfde laag als de cantharos.
		Late middeleeuwen	Laag met laat-middeleeuws aardewerk gedateerd in de 15 ^e eeuw.
31932	Ca. 900m Ten zuidoosten	Steentijd	Enkele lithische afslagen en een boor
		Romeinse Tijd	Vondstenconcentratie aardewerk: hele reeks tegulae en imbrices, maar voornamelijk aardewerk, waaronder terra sigillata en terra nigra.
158210	Ca. 900m Ten zuidoosten	Steentijd	Twee verbrande lithische afslagen
31931	Ca. 800m Ten zuidoosten	Steentijd Neolithicum	Fragment van een gepolijste bijl
158211	Ca. 500m Ten zuiden	Steentijd	Ongeretoucheerde afslag
31908	Ca. 300m Ten zuiden	Steentijd Midden-Neolithicum	Vondstenconcentratie silex artefacten: afslagen, kernen, werktuigen: o.a. schrabbers, stekers, geretoucheerde afslagen. Fragmenten van gepolijste bijlen, aantal fragmenten van Spiennes-silex, kubusvormige, zandstenen wrijfsteen.

Figuur 18. Situering van enkele CAI-locaties in de omgeving van het projectgebied.

4 Besluit

4.1 Besluit gespecialiseerd publiek

- *Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied?*

Op basis van het beschikbare en geraadpleegde bronnenmateriaal kon binnen het bureauonderzoek de aan- of afwezigheid van een archeologische site of relevante archeologische overblijfselen binnen de contouren van het projectgebied niet met zekerheid worden aangetoond. Wel is het mogelijk een archeologische verwachting naar voor te schuiven teneinde een antwoord te kunnen bieden op de gestelde onderzoeksvragen.

Aan de hand van de geraadpleegde cartografische bronnen kan worden vastgesteld dat het projectgebied zich in een vrij landelijke omgeving bevindt. Op de kaart van Ferraris is al duidelijk dat de bebouwing hoofdzakelijk gelegen is langsheen de belangrijkste wegen (zoals de Brusselbaan). Ten noorden van het projectgebied bevinden zich verschillende huizen met meerdere tuintjes. Die vorm van lintbebouwing wordt doorgetrokken op de daaropvolgende kaarten tot in de huidige toestand. Van de Ferrariskaart is duidelijk dat ten westen van het projectgebied zich enkele moerasachtige gebieden bevinden (Meerschen) nabij de loop van de Zenne, dit is eveneens zichtbaar op de kaart van Vandermaelen en op heden zijn deze meersen aanwezig. Ten zuiden van het projectgebied bevinden zich enkele bosrijke zones, plaatsnamen zoals Hameau Tenbossche (Ferraris, Popp) en Enem Bosch (Vandermaelen) verwijzen hiernaar. Tot op heden bevinden zich op dezelfde locaties bosrijke zones.

De CAI-waarden in de omgeving van het projectgebied tonen een gevarieerd beeld met voornamelijk vondsten uit de Steentijden en Romeinse periode. De oudste vondsten gaan terug tot het Finaal-Paleolithicum, zijnde een steker op afknotting. Uit de Steentijd zijn voornamelijk Neolithische meldingen gekend, het gaat hierbij om losse lithische vondsten, vondstenconcentraties. Daarnaast komen ook een aantal onbepaalde losse lithische vondsten voor, die niet nader gedateerd konden worden dan de Steentijd. De Romeinse vondsten beslaan eveneens voornamelijk vondstenconcentraties, zij het hier aardewerk. Het aardewerk omvat onder andere tegulae, terra sigillata, maar er zijn ook losse organische vondsten gekend, waaronder bot van varken, schaap en geit. Uit de middeleeuwen is een site met walgracht gekend die zich ten noordwesten van het projectgebied bevindt en een archeologische laag met aardewerk uit de 15^e eeuw. De meest recente melding gaat terug tot de Nieuwe Tijd en verwijst naar een verdwenen molen uit de 18^e eeuw.

De bodemtypekaart van Vlaanderen toont aan dat er een zandleembodem aanwezig is op het projectgebied met een verbrokkelde textuur B-horizont. Hoewel deze horizont niet overal aanwezig is. Daarnaast kan men binnen het complex PcC ook prepodzolen en/of postpodzolen aantreffen.

Algemeen is de bouwvoor 25-30cm dik, waarbij tevens een overgangshorizont van 20 tot 30cm kan voorkomen. Dit gecombineerd met het feit dat het projectgebied nooit bebouwd is geweest en enkel als akker of veld dienstdeed laat een goede bewaring van grondsporen vermoeden.

Op topografisch vlak ligt het projectgebied in een overgangszone van hoog naar laag, waarbij de laagvlakte zich bevindt ter hoogte van de Dendervallei, het projectgebied zelf bevindt zich op ca. 32.5m TAW. De heuvelrug is gelegen in het oosten, de hoogste toppen hiervan bevinden zich 80m TAW.

Op basis van de gekende bronnen kan men besluiten dat voor het projectgebied een archeologische verwachting naar voor kan worden geschoven, waarbij potentiële archeologische resten vanaf het Laat-Paleolithicum kunnen voorkomen. Het is voornamelijk voor de Steentijden (Neolithicum) en de Romeinse periode dat de archeologische verwachting het hoogste is, gebaseerd op de gekende CAI-waarden. De aanwezigheid van steentijdvindplaatsen is echter in sterke mate afhankelijk van de toestand waarin de bodem zich bevindt, indien duidelijk is dat een archeologisch niveau is afgedekt door een B-horizont dan spreekt dit in het voordeel voor de bewaring van steentijdsites. Indien de B-horizont echter nagenoeg verdwenen is en er geen afdekking is van een archeologisch niveau, dan heeft dit ook een nefast gevolg op de bewaring van dergelijke sites. De cartografische bronnen tonen dan weer een lage verwachting aan voor de postmiddeleeuwen, gezien het projectgebied vanaf de kaart van Ferraris staat afgebeeld als akker of veld. Voor de overige periodes geldt een algemene verwachting en kunnen geen specifieke uitspraken gedaan worden.

- *Zijn er archeologische sites met relevante cultuurhistorische waarde gekend op of in de omgeving van het onderzoeksgebied?*

Binnen de contouren van het projectgebied bevinden zich geen archeologische sites. In de nabije omgeving zijn wel verschillende locaties gekend waar prehistorische en romeinse vondsten zijn aangetroffen.

- *Hoe evolueerde het historisch landgebruik van het onderzoeksgebied?*

Cartografische en luchtfotografische bronnen tonen aan dat het onderzoeksgebied minstens sinds de periode waarin de Ferrariskaart werd opgesteld als onbebouwd landbouwgebied moet worden bestempeld. De bestemming als akker of veld is tot op heden aanwezig.

- *Hoe evolueerde de historische bebouwing van het onderzoeksgebied?*

Geen enkele bron laat het bestaan van aanwezige bebouwing binnen het projectgebied vermoeden tot minstens 1979-1990. Op heden is nog steeds geen bebouwing aanwezig binnen de contouren van het projectgebied met uitzondering van een recente schuur in de noordwestelijke hoek. Wel kan men

vanaf de kaart van Ferraris een voetweg opmerken die centraal over het terrein loopt, van noord naar zuid. De voetweg is op heden nog steeds aanwezig.

- *Wat is de potentiële impact van de geplande werken op het cultuurhistorisch en archeologisch erfgoed?*

Gezien het om een verkaveling gaat van verschillende woningen is de diepte van de bodemingrepen op voorhand niet gekend. Bijgevolg mag men ervan uit gaan dat de geplande werken het potentieel aanwezige erfgoed onherroepelijk zal vernielen.

4.2 Besluit

Het door ADEDE uitgevoerde bureauonderzoek kon niet met zekerheid de aan- of afwezigheid van archeologische sporen ter hoogte van het projectgebied aantonen. Op basis van het geraadpleegde bronnenmateriaal wordt een archeologische verwachting naar voor geschoven die voornamelijk slaat op de prehistorie en Romeinse periode, hoewel dit geen andere periodes uitsluit. Voor de postmiddeleeuwen wordt de verwachting eerder laag ingeschat, gezien vanaf de kaart van Ferraris het projectgebied gekarteerd staat als akker of weiland en bewoning voornamelijk gesitueerd is langsheen de belangrijkste wegen.

Gezien de resultaten van het bureauonderzoek acht ADEDE verder onderzoek noodzakelijk om tot een gedegen inschatting van het archeologisch potentieel van het terrein te komen.

In eerste instantie dient een landschappelijk bodemonderzoek de opbouw en bewaringstoestand van de bodem in kaart te brengen en de diepteligging van de archeologische niveaus te achterhalen. Gezien de bodemtypekaart van Vlaanderen gewag maakt van een potentieel aanwezige B-horizont en post- of prepodzolen dient het landschappelijk bodemonderzoek voornamelijk te achterhalen wat het potentieel is van het onderzoeksgebied naar steentijd toe. Wanneer blijkt dat zich in de bodem gunstige bewaringscondities voordoen, dan zal, met het oog op eventuele steentijdvondsten, een verkennend archeologisch booronderzoek moeten plaatsvinden. Vanaf het moment dat een boorstaal één of meerdere steentijdartefacten bevat, moet een waarderend booronderzoek opgestart worden. Wanneer het landschappelijk bodemonderzoek uitwijst dat er wat betreft steentijdartefacten geen gunstige bewaringscondities zijn, dan kan meteen worden overgegaan op een proefsleuvenonderzoek. Na het landschappelijk bodemonderzoek (en eventueel verkennend en/of waarderend booronderzoek) zal een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd moeten worden om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische sporen aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek biedt

daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe stratigrafie verwacht wordt.

5 Bibliografie

F. Bogemans, Toelichting bij de Quartairgeologische kaart: Kaartblad 23 Mechelen, Brussel, 1996.

Colim cvba., Beschrijvende nota Spar Brusselbaan 208 - 9320 Erembodegem, Halle, 2016.

F. De Potter en J. Broeckaert, Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen, Reeks V: arrondissement Aalst, dl.1, Gent, Siffer, 1902.

Haecon, G. De Moor, Toelichting bij de Quartairgeologische kaart: Kaartblad 22 Gent, Brussel, 2000.

P. Jacobs, M. De Ceukelaire, W. De Breuck & G. De Moor, Toelichtingen bij de Geologische kaart van België – Vlaams Gewest: Kaartblad 22 Gent, Brussel, 1996.

L. De Temmerman en P. Hermans, Infiltratieonderzoek – Spar Brusselbaan i.o.v. Colim, Project: 2016-WE-927, Profex, Heusden-Zolder, 2016

S. Van Aerschot-Van Haeverbeeck, Bouwen door de eeuwen heen: inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur. Provincie Oost-Vlaanderen, arrondissement Aalst, Gent, Snoeck-Ducaju, 1987.

O. Vandeputte, Gids voor Vlaanderen: toeristische en culturele gids voor alle steden en dorpen in Vlaanderen, Tielt, Lannoo, 2007.

P. Vandermaelen, Dictionnaire géographique de la Flandre orientale, Brussel, l'Établissement géographique, 1834.

P. Van Geit, Archeologisch onderzoek van de gemeente Erembodegem. Prospektie, analyse, synthese, (onuitgegeven licentiaatsverhandeling RUG), 1987.

www.ngi.be

www.geopunt.be

<https://cai.onroenderfgoed.be/>

6 Lijst van figuren

Figuur 1. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m.	- 17 -
Figuur 2. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m (detail).	- 18 -
Figuur 3. Hoogteprofielen van het projectgebied.	- 19 -
Figuur 4. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart.	- 20 -
Figuur 5. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart.	- 21 -
Figuur 6. Situering van het projectgebied op de bodemtypekaart.	- 22 -
Figuur 7. Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart.	- 23 -
Figuur 8. Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart.	- 24 -
Figuur 9. Situering van het projectgebied op het bodemgebruiksbestand.	- 25 -
Figuur 10. Situering van het projectgebied op het gewestplan.	- 26 -
Figuur 11. Situering van het projectgebied op de kaart van Fricx.	- 30 -
Figuur 12. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.	- 31 -
Figuur 13. Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen.	- 32 -
Figuur 14. Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen.	- 33 -
Figuur 15. Situering van het projectgebied op de kaart van Popp.	- 34 -
Figuur 16. Situering van het projectgebied op luchtfoto uit 1971.	- 35 -
Figuur 17. Situering van het projectgebied op luchtfoto uit 1979-1990.	- 36 -
Figuur 18. Situering van enkele CAI locaties in de omgeving van het projectgebied.	- 39 -